

УДК 811.134.2'27:808.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-2-48>**Олена САЙФУТДИНОВА,***orcid.org/0000-0002-2767-5839**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри французької та іспанської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua***Оксана КУШНІР,***orcid.org/0000-0003-2492-514X**асистент кафедри французької та іспанської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) Oksana.Kushnir@lnu.edu.ua*

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК ДЛЯ НАВЧАННЯ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ТРАДИЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВА ПРАКТИКИ

Стаття присвячена проблемі зворотного зв'язку від викладача під час викладання іспанської мови у вищій школі. Предметом дослідження став головним чином зворотний зв'язок, викладений в усній формі. Мета дослідження полягає в тому, щоб узагальнити наукові здобутки, покладені в основу культури зворотного зв'язку, і визначити нові акценти щодо особливостей природи зворотного зв'язку і принципів його застосування в сучасному підході до викладання іноземної мови. У дослідженні застосовано метод аналізу для обробки теоретичних джерел з загальної методики навчання (Д. Буд та Е. Моллой, Р. Лакін), з лінгводидактики (Т. Морено Олівос) та з психолінгвістики (С.І. Куранова). Наукове знання методики навчання та лінгводидактики дають змогу визначити сутність та місце зворотного зв'язку в теорії та практиці навчання. Водночас надбання психолінгвістики пояснюють сприйняття і породження мовлення, тому стосуються вивчення мови безпосередньо. Специфіка зворотного зв'язку на уроках іспанської мови в тому, що він відображає мовлення, яке водночас є і засобом, і метою навчання. Позаяк зворотний зв'язок відображається в актах спілкування, до дослідження залучено теоретичні знання з комунікативної лінгвістики (Ф.С. Бацевич), які розкривають комунікативну сутність зворотного зв'язку. З огляду на те, що навчальна діяльність здобувача освіти наближена до професійної, у дослідженні використано теоретичні знання та інструменти, запозичені з психології праці (І.О. Баклицький). Теоретичні знання розкривають цінність зворотного зв'язку з погляду мотивації, а психологічні інструменти (засоби впливу, переконання, стратегії зняття негативних реакцій) забезпечують визначення принципів успішного ділового спілкування. За допомогою методу синтезу сформовано концепційні засади для побудови і надання успішного зворотного зв'язку.

Ключові слова: зворотний зв'язок, спілкування, особистість, оцінка.

Olena SAIFUTDINOVA,*orcid.org/0000-0002-2767-5839**PhD (Philology), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of French and Spanish Philologies
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua***Oksana KUSHNIR,***orcid.org/0000-0003-2492-514X**Lecturer at the Department of French and Spanish Philologies
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) Oksana.Kushnir@lnu.edu.ua*

FEEDBACK FOR TEACHING SPANISH AS A FOREIGN LANGUAGE: TRADITION AND PERSPECTIVE OF PRACTICE

The article is devoted to the problem of feedback from the teacher during the teaching of Spanish in higher education. The subject of the study was mainly feedback given orally. The main goal of the presented scientific research is to summarize the scientific achievements that form the basis of the feedback culture and to identify new emphases on the features of the nature of feedback and the principles of its application in the modern approach to the teaching of the

foreign language. The study used the analysis method to process theoretical sources from general teaching methodology (D. Boud and E. Molloy, R. Luckin), from linguodidactics (T. Moreno Olivos) and from psycholinguistics (S. Kuranova). Scientific knowledge of teaching methods and linguistic didactics makes it possible to determine the essence and place of feedback in the theory and practice of teaching. At the same time, the findings of psycholinguistics explain the perception and production of speech, and therefore relate directly to language learning. The specificity of feedback in Spanish lessons is that it reflects speech, which is both a means and a goal of learning. Since feedback is reflected in acts of communication, the study involved theoretical knowledge from communicative linguistics (F. Batsevich), which reveals the communicative essence of feedback. Given that the educational activity of the student is close to professional, the study used theoretical knowledge and tools borrowed from labor psychology (I. Baklytsky). Theoretical knowledge reveals the value of feedback from a motivational perspective, and psychological tools (means of influence, persuasion, strategies for removing negative reactions) provide the definition of the principles of successful business communication. Using the synthesis method, a conceptual framework for constructing and delivering successful feedback was formed.

Key words: *feedback, communication, personality, assessment.*

Постановка проблеми. Попит на вивчення іноземної мови, зокрема іспанської, диктує застосування методів навчання, стимулювання мислення, творчості та впливає на шляхи їхнього розвитку, на підбір матеріалів та визначає систему оцінювання. Зворотний зв'язок, хоч і не зазнає безпосереднього впливу навчальної програми, проте є магістральною лінією навчального процесу, де, на нашу думку, реалізуються оцінювальна, навчально-виховна та емоційно-мотиваційна функції; зворотний зв'язок відповідає таким функціям спілкування, як інформаційна, спонукальна, координаційна, емотивна, впливова (Бацевич, 2004: 28). Зворотний зв'язок є тим елементом педагогічного спілкування, що визначає емоційний клімат на занятті в аудиторії та створює атмосферу довіри і підтримки, де критика конструктивна і доброзичлива: така, що забезпечує корекцію навчальних прийомів та процедур з боку здобувачів освіти. Імплементована новим поколінням здобувачів освіти зміна культури спілкування та розвиток цифрових технологій вимагають перегляду концепційного підложжя та способів реалізації зворотного зв'язку.

Аналіз досліджень. За основу нашої розвідки ми обрали дослідження зворотного зв'язку «Зворотний зв'язок. Ключовий процес навчання та формуального оцінювання» («La retroalimentación. Un proceso clave para la enseñanza y la evaluación formativa») Тібурсіо Морено Олівоса, доктора педагогічних наук університету Мурсії та заступника редактора журналу *Education Policy Analysis Archives* університету штату Аризона (Moreno Olivos, 2021). Т. Морено Олівос ґрунтовно вивчає явище зворотного зв'язку від його видів і зв'язку з оцінюванням до моделей зворотного зв'язку у вищій школі та ефективних його стратегій. Водночас ми орієнтуємося на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти (CE, 2002), де зворотний зв'язок розглядають як елемент корекційного контролю (CE, 2002: 90), що вимагає певних умов для своєї успішної реалізації. Ми

застосували також працю сучасних австралійських дослідників «Зворотних зв'язок у вищій та професійній освіті» («Rethinking models of feedback for learning: the challenge of design») Девіда Буда та Елізабет Моллой (Boud & Molloy, 2012), які цілком переосмислили природу зворотного зв'язку. Оскільки методика викладання іноземних мов спирається на мовознавчі науки, ми вважали доцільним використати працю з комунікативної лінгвістики професора Ф.С.Бацевича (Бацевич, 2004), адже зворотний зв'язок є насамперед актом спілкування. Позаяк методика викладання іноземних мов послуговується також науковим знанням психології та психолінгвістики, ми використали відповідні навчальні праці вітчизняних фахівців, Івана Олександровича Баклицького (Баклицький, 2004), та Світлани Іванівни Куранової (Куранова, 2012). Перший автор дає нам змогу вплив зовнішньої думки на мотивацію діяльності особистості, а також екстраполювати на зворотний зв'язок психологію ділової комунікації і таким чином виокремити інструменти кооперативного спілкування, властиві для ділового (маніпулятивного) рівня (Бацевич, 2004: 43). Друга авторка дає нам змогу зрозуміти, як здобувачі освіти сприймають вербальний зворотний зв'язок через механізми сприйняття усного мовлення. Беручи до уваги сучасну тенденцію до оптимізації та здешевлення освіти, ми врахували наукову думку щодо впровадження зворотного зв'язку за допомогою штучного інтелекту, як-от розвідку Розмарі Лакін, професорки Університетського коледжу Лондона, яка вивчає можливості впровадження штучного інтелекту в освітній процес (Luckin, 2017).

Мета статті – узагальнивши здобутки культури зворотного зв'язку, поставити нові акценти на особливостях зворотного зв'язку і принципах його застосування в сучасному підході до викладання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Загальноєвропейські Рекомендації передбачають, що зворотний зв'язок є частиною формуального оцінювання, а

тому покликані покращити результати навчання. Проте слабкий його бік виявляється в самій ідеї зворотного зв'язку: він працює лише тоді, якщо реципієнт у стані а) звернути увагу, тобто бути вмотивованим і звиклим до такої форми, в якій надходить інформація; б) прийняти інформацію, тобто не бути перевантаженим нею і мати змогу зафіксувати її, організувати на персоналізувати; в) інтерпретувати, тобто мати достатньо попередніх знань і бути достатньо свідомим для того, щоб розуміти, чого від нього вимагають, та не робити контрпродуктивних дій та г) інтегрувати інформацію, тобто мати час, орієнтири і всі потрібні ресурси для того, щоб обмірковувати, засвоювати і таким чином згадувати нову інформацію. Це означає, що здобувач освіти здатний до саморегуляції, що свою чергою вимагає підготовленості, самоконтролю і розвитку навичок діяти відповідно до одержаного зворотного зв'язку. (CE, 2002: 186). Так, слід висувати, що здобувач освіти повинен мати певну підготовку, аби скористатися зворотним зв'язком. Також зворотний зв'язок не має його перевантажувати інформацією. Водночас у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти зазначено обмеженість ресурсу викладача: викладачеві важко сформувати відгук одразу по багатьох пунктах мовленнєвих компетенцій (CE, 2002: 191), що перегукується з законом про ритм спілкування, який описав Ф.С.Бацевич (Бацевич, 2004: 39). Логічно, що для забезпечення зворотного зв'язку освіта почала застосовувати комп'ютерні технології. У світлі цього Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти описують систему DIALANG як таку, що здійснює оцінку різних мовленнєвих компетенцій і надає зворотний зв'язок (CE, 2002: 217). Британська професорка Розмарі Лакін має оптимістичний погляд на генерацію зворотного зв'язку за допомогою комп'ютерних технологій. На її думку, системи оцінювання на базі штучного інтелекту зможуть продемонструвати, як студент справляється зі складними предметами, як він дотримується наполегливості та як швидко навчається, якщо йому надати відповідної підтримки. Крім того, національні «системи оцінювання зі штучного інтелекту також пропонуватимуть підтримку та формувальний зворотний зв'язок, щоб допомогти студентам покращити їхні знання» (Luskin, 2017: 3). Ми, однак, передбачаємо, що в разі застосування комп'ютерних технологій функційно працюватиме радше оцінка; зворотний же зв'язок буде згенерований із закладених в систему відповідей і працюватиме настільки ефективно, наскільки користувач сприйме цю комунікацію як

таку. Водночас використання цифрових технологій допоможе уникнути зайвих емоційних переживань здобувачів освіти щодо їхньої оцінки і щодо позиції викладача стосовно їхньої праці.

Викладання іспанської мови як іноземної має свою специфіку, здатну впливати на характер зворотного зв'язку. Позаяк ми відштовхуємося від комунікативного підходу, який категоризує мовлення як таке, що є інструментом і метою водночас, слід врахувати, що мовлення викладача загалом має слугувати прикладом і мотивувати здобувачів освіти до навчання. Так, ми передбачаємо, що успішний зворотний зв'язок має якнайкраще виконувати ці завдання. Водночас зазначимо, що в іспанській культурі діалогічної комунікації учасники спілкування реалізують зворотний зв'язок шляхом періодичного перебивання свого співрозмовника, реагуючи таким чином на його повідомлення. Така поведінка відображає норму спілкування і, за умови усвідомленого використання під час практичних занять з мови, може частково забезпечити цінний зворотний зв'язок і зняти емоційну напругу через практику рольової гри та імітацію типового діалогу між іспаномовними. Закон залежності ефективності спілкування від комунікативних зусиль, що його описує Ф.С.Бацевич (Бацевич, 2004: 38), підтверджує цю ідею.

Девід Буд та Елізабет Моллой вважають, що здобувач освіти має сам шукати зворотного зв'язку і реагувати на нього конструктивно, змінюючи свої навчальні стратегії (Boud & Molloy, 2012: 1), і лише успішна реалізація навчального завдання, викликана зміною поведінки після одержаного зворотного зв'язку, може засвідчити те, що зворотний зв'язок відбувся. Справді, цю думку доречно взяти за принцип успішного зворотного зв'язку, позаяк вона передбачає діалог між учасниками навчального процесу. Схожі судження фіксує Т.Морено Олівос: «Зазвичай, відповідальність за виправлення будь-яких виявлених недоліків покладають на студента, коли він має наступну можливість виконати подібне завдання» (Moreno Olivos, 2021: 220). Водночас дослідник вказує, що ефективний зворотний зв'язок вимагає своєчасності, уникнення різкої критики (Moreno Olivos, 2021: 138), нормування кількості наданої інформації та нормування тону розмови (Moreno Olivos, 2021: 139). Також очевидно, що чи не найважливішою особливістю зворотного зв'язку є його складність і тяглість, позаяк навіть у заголовку своєї праці Т.Морено Олівос визначає зворотний зв'язок як «процес». Саме цю рису – діалогічність і циклічність – ми розглядаємо як таку, що дає нам підстави зараховувати зворотний зв'язок до актів

періодичного або й постійного педагогічного спілкування.

Беззаперечно ефективний щодо зворотного зв'язку «сендвіч-підхід», коли негативну інформацію повідомляють між двома позитивними повідомленнями (Moreno Olivos, 2021: 179), психологічна наука пояснює особливостями людського сприйняття. Так діє «закон першого і останнього місця (фактора)», відповідно до якого «при інших рівних умовах краще запам'ятовуються ті стимули, які були пред'явлені на початку та в кінці списку» (Куранова, 2012: 85). Тут варто зауважити, що основну думку зворотного зв'язку також слід висловити на початку або в кінці повідомлення (Куранова, 2012: 85). Важливим чинником сприйняття усного повідомлення є його темп. Темп мовлення має бути оптимальним для слухача, оскільки занадто повільний темп ускладнює синтетичне узагальнення почутого, а занадто швидкий вадить аналізу мовленнєвого потоку (Куранова, 2012: 85-86). Крім того, з погляду психолінгвістичної науки, для успішного сприйняття разового акту зворотного зв'язку від викладача здобувач освіти мав би досягнути щонайменше трьох рівнів розуміння: 1) сприйняти основну думку висловлювання, 2) охопити композиційну структуру на предметний аналіз, 3) на основі глибоких професійних знань оцінює засоби, якими мовець розкриває тему, (Куранова, 2012: 82).

Зворотний зв'язок безпосередньо впливає на мотивацію здобувача освіти, якому важливо «бачити досягнуті результати, періодично отримувати інформацію про досягнуті кількісні та якісні показники» (Баклицький, 2004: 175); водночас зворотний зв'язок сигналізує особистості про її професійний престиж і повагу колег, адже «роблячи ті чи інші вчинки або утримуючись від них, кожна людина враховує думки своїх колег» (Баклицький, 2004: 176). Відгук викладача власне і відповідає «думці колег», оскільки він поєднує відповідь на спільну професійну діяльність і кооперативне спілкування. Семе це дає змогу використовувати в актах зворотного зв'язку такі стратегії успішної ділової бесіди як-от лаконічність у викладенні думок, обґрунтовані міркування і переконливі докази, уникання двозначних слів (Баклицький, 2004: 367). Водночас донесення зворотного зв'язку вимагає одержання зворотного зв'язку від здобувача освіти і реагування на можливі негативні реакції; якщо такі виникають, то їх «фіксують за різними зовнішніми проявами (різкості фраз, скутості поз, вузькості зіниць...) і знімають різними психологічними прийомами (вибором особливо діючих слів, мімікою, тілесним копіюванням)» (Баклицький,

2004: 373). Уважне спостереження і застосування технічних засобів, як-от запис заняття на камеру, дає змогу викладачеві прочитати з обличчя здобувача освіти, як той сприймає зворотний зв'язок а також сам навчальний матеріал. Так само інформативним є почерк і написання певних слів і символів, які можна додатково відчитати, якщо дати студентові до виконання письмове завдання з розлогими відповідями.

Беручи до уваги все викладене вище, ми виокремили такі принципи, якими мав би керуватися викладач у виробленні своєї формули влучного відгуку: 1) врахувати особистісні потреби здобувача освіти; 2) дотримуватися принципів педагогічного спілкування та принципів успішної ділової комунікації; 3) врахувати всі відомі особливості сприйняття комунікації; 4) зважити на емоційну значущість відгуку, тобто на прояви мотиваційного чи фрустраційного компонентів.

Ця скромна розвідка торкнулася проблеми зворотного зв'язку лише через призму спілкування, де враховано механізми сприйняття усного вербального повідомлення та мотивацію особистості; натомість зворотний зв'язок різних видових класифікацій та канали зворотного зв'язку залишаються предметом подальших наукових пошуків.

Висновки. Сучасний підхід до зворотного зв'язку, озброївшись досвідом психології та враховуючи традицію гуманістичного педагогічного спілкування, пропонує дієві інструменти для забезпечення ефективного та педагогічного зворотного зв'язку. Водночас ми дозволили собі сприйняти поняття зворотного зв'язку по-новаторськи: розлогіше, екстраполюючи його функційність на оцінку знань здобувача освіти, на спілкування загалом і на педагогічне спілкування зокрема. Ми розглядаємо зворотний зв'язок не як одноразову чи періодичну відповідь педагога на навчальну діяльність студента, а як ланцюгову комунікативну реакцію між викладачем і здобувачем освіти. Ця комунікативна реакція є складовою міжособистісного ділового кооперативного спілкування і містить як вербальні, так і невербальні компоненти. Так, успішний зворотний зв'язок викладача слід будувати керуючись усіма зазначеними теоретичними орієнтирами, але і водночас урахувавши зворотний зв'язок здобувача освіти – його безпосередні реакції на спілкування: мову тіла, міміку, погляд, жести, проксеміку. Хоч залучення штучного інтелекту до генерування зворотного зв'язку в сучасній освітній реальності вже не є дискусійним, ми вважаємо, що за допомогою цифрових технологій можна здійснювати радше діагностику чи оцінку, позаяк зворотний зв'язок від штучного інтелекту відбувається поза педагогічним спілкуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баклицький І.О. Психологія праці : посібник. Київ : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 504 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Куранова С.І. Основи психолінгвістики : навчальний посібник. Київ : Академія, 2012. 208 с.
4. Boud D., Molloy E. Rethinking models of feedback for learning: the challenge of design. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. (2013). Volume 38, Issue 6, P. 698-712. DOI: 10.1080/02602938.2012.691462
5. Consejo de Europa. Marco común europeo de referencia para las lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación. 2002. 263 p. URL: https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/marco/cvc_mer.pdf (дата звернення: 20.12.2025).
6. Luckin R. Towards artificial intelligence-based assessment systems. *Nature Human Behaviour*. (2017). Volume 1. P. 1-28. DOI: 10.1038/s41562-016-0028
7. Moreno Olivos T. La retroalimentación. Un proceso clave para la enseñanza y la evaluación formativa : Ciudad de México : UAM, Unidad Cuajimalpa, División de Ciencias de la Comunicación y Diseño, 2021. 254 p. URL: <http://dccd.cua.uam.mx/libros/investigacion/Retroalimentacion.pdf> (дата звернення: 20.12.2025).

REFERENCES

1. Baklytskyi I.O. (2004) *Psykhologhiia pratsi*. [Labor psychology] posibnyk, Kyiv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 504. [in Ukrainian].
2. Batsevych, F.S. (2004) *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky*. [Fundamentals of Communicative Linguistics] pidruchnyk, Kyiv: Akademiia, 344. [in Ukrainian].
3. Kuranova S.I. (2012) *Osnovy psykholinhvistyky*. [Fundamentals of psycholinguistics] navchalnyi posibnyk, Kyiv: Akademiia, 208. [in Ukrainian].
4. Boud, D., & Molloy, E. K. (2013). Rethinking models of feedback for learning: the challenge of design. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 38 (6), 698-712. <https://doi.org/10.1080/02602938.2012.691462>
5. Consejo de Europa. *Marco común europeo de referencia para las lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación*. (2002). [Council of Europe. *Common European Framework for Languages: Learning, Teaching, Assessment*]. URL: https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/marco/cvc_mer.pdf [in Spanish].
6. Luckin, R. (2017). Towards artificial intelligence-based assessment systems. *Nature Human Behaviour*, 1, 1-28. DOI: 10.1038/s41562-016-0028
7. Moreno Olivos, T. (2021). *La retroalimentación. Un proceso clave para la enseñanza y la evaluación formativa [Feedback: A key process for teaching and formative assessment]* : Ciudad de México : UAM, Unidad Cuajimalpa, División de Ciencias de la Comunicación y Diseño, 254 p. URL: <http://dccd.cua.uam.mx/libros/investigacion/Retroalimentacion.pdf> [in Spanish].

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
 ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

